

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

ТЕРЛЕЦЬКА ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА

УДК 37.377.377.8

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
У ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩАХ УКРАЇНИ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки
01 – Освіта / Педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.
Робота виконана в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Марушкевич Алла Адамівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гупан Нестор Миколайович,
Інститут педагогіки НАПН України
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти

кандидат педагогічних наук, доцент
Пасічник Олександр Сергійович,
Хмельницький національний університет,
доцент кафедри іноземних мов

Захист відбудеться «26» грудня 2019 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, каб. 418.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті <http://undip.org.ua/> та в науковій бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д.

Автореферат розісланий «26» листопада 2019 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Онопрієнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми і стан наукового розроблення проблеми. Розвиток України як незалежної держави став передумовою змін у суспільному житті, зумовив виникнення нового у педагогічній освіті з орієнтацією на збереження здобутого в радянські часи досвіду та одночасно внесення суттєвих змін у цілі, зміст та технології педагогічного процесу. В освітній політиці України визначились дві основні тенденції: перша – відродження національної самосвідомості, культури та мови, друга – спрямованість на європейську та світову спільноту, яка в свою чергу вимагає обов'язкового володіння іноземними мовами. Мова надає можливості осмислити історико-культурні традиції та особливості власного народу, знайти спільні та відмінні риси, властиві кожній культурі. Основним завданням держави є підготовка висококваліфікованих фахівців, які володіють однією або кількома іноземними мовами. Освітні реформи сприяли появі нових методів навчання для розвитку всебічно розвиненої та творчої особистості, зміні авторитарного стилю навчальної діяльності на гуманістичний підхід з врахуванням індивідуальних особливостей підростаючої молоді. Іноземна мова сьогодні є засобом міжкультурного спілкування, саме тому опанування іншомовною мовленнєвою діяльністю спрямоване не тільки на розвиток комунікативної компетентності (мовної, мовленнєвої, соціокультурної, країнознавчої, лінгвокраїнознавчої), а й на виховання засобами іноземної мови.

Національна система освіти України формувалася у 1990-і роки в умовах змін політичного, економічного та культурного життя суспільства. Ці зміни передбачені основними положеннями законодавчо-нормативних документів, серед яких основними є: Конституція України (1996), Закон України «Про освіту» (1991), Закон України «Про загальну середню освіту» (1999), Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1993), Державний освітній стандарт з іноземної мови (1998) та інші. Ними визначено основні напрями модернізації змісту та методів навчання і виховання підростаючого покоління, що спричинили реформування іншомовної підготовки з вдосконаленням напрацювань педагогіки другої половини ХХ століття. Саме тоді формувались теоретичні основи навчання іноземних мов (мета, завдання, методи), вдосконалювалася методика навчання, відбувалось реформування цілей навчання іншомовної мовленнєвої діяльності (від розвитку умінь читання і перекладу текстів у 50-60 роках до переходу до продуктивного оволодіння іноземною мовою у 70 – 80 роках та до формування іншомовної комунікативної компетентності у 90 – 2000 роках); активно впроваджувалися комунікативний, особистісно-орієнтований та диференційований підходи. За умов зміни цілей іншомовної підготовки у закладах освіти виникла необхідність вивчення та аналізу педагогічних умов навчання іноземних мов у педагогічних училищах України в другій половині ХХ століття.

Серед досліджень цілей, форм та методів навчання іноземних мов варто відзначити роботи В. М. Александера, В. Д. Аракіна, І. Л. Бім, Н. Д. Гальскової, І. О. Грузинської, А. А. Любарської, О. О. Миролубова, А. В. Монігетті, О. І. Москальської, Ю. І. Пассова, І. В. Рахманова, В. С. Цетлін, Н. І. Теннової, Л. В. Щерби, І. М. Верещагіної, Р. П. Мільруд, Г. В. Рогової та інших. Натомість, автори досліджують проблему іншомовної підготовки у межах доби радянської педагогіки та методики навчання іноземних мов переважно у закладах середньої освіти.

На початку ХХІ століття з'явилося чимало досліджень особливостей іншомовної підготовки у закладах освіти України другої половини ХХ століття, серед них варто назвати роботи А. С. Гембарук (2005), А. П. Мартинюк (2008), Т. В. Литнєвої (2009), А. В. Рацул (2009), О. Є. Місечко (2011) та інших.

Актуальними завданнями сучасної освіти у контексті європейських інтеграційних процесів є суттєве оновлення змісту освіти, пошук, створення та застосування ефективних форм і методів навчання для забезпечення високої якості підготовки молоді. Пріоритетними напрямками державної мовної освіти є її неперервність для забезпечення обов'язкового оволодіння громадянами України державною мовою та практичного опанування іноземною мовою з метою розвитку високої мовної культури громадян, виховання толерантності до носіїв європейських та світових мов і культур, підвищення рівня іншомовної підготовки молоді відповідно до Європейських стандартів. Саме тому важливого значення набуває звернення до педагогічного досвіду навчання іноземних мов у педагогічних училищах України у другій половині ХХ століття, узагальнення якого сприятиме пошуку ефективних методик іншомовної підготовки молоді у сучасних закладах освіти. Актуальність та недостатня наукова розробленість зазначеної проблеми зумовили вибір теми дослідження: **«Педагогічні умови навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки як складової комплексної наукової проблеми факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Психолого-педагогічне забезпечення використання новітніх освітніх та інформаційних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів» (державний реєстраційний номер 10БП016 – 01). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 14.01.2014) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол №8 від 25 листопада 2014 року).

Об'єкт дослідження: процес навчання іноземних мов у педагогічних училищах України в другій половині ХХ століття.

Предмет дослідження: педагогічні умови навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття).

Мета дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття) та можливостей використання результатів дослідження у сучасних умовах модернізації освіти.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- 1) окреслити ступінь дослідження проблеми навчання іноземних мов у педагогічних училищах УРСР та України;
- 2) визначити та обґрунтувати дефініції поняття «педагогічні умови» в контексті навчання іноземних мов;
- 3) розробити та охарактеризувати періодизацію іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України;
- 4) дослідити особливості організаційно-педагогічних та дидактико-методичних умов навчання іноземних мов у педагогічних училищах УРСР та України;
- 5) визначити перспективи використання результатів дослідження у сучасних закладах передвищої освіти.

Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань застосовано такі **методи дослідження**: *загальнотеоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація для розгляду розвитку теоретичних ідей і практики навчання іноземних мов у педагогічних училищах України у другій половині ХХ століття; *порівняльно-історичний*, що дозволив порівняти і зіставити соціально-педагогічні явища, погляди і переконання вчителів, науковців, методистів щодо реалізації педагогічних умов навчання іноземних мов у закладах середньої, середньої спеціальної та вищої освіти України та охарактеризувати особливості навчання іноземних мов у педагогічних училищах України у різних періодах досліджуваних хронологічних меж; *метод предметно-хронологічної ретроспекції* для можливості простежити зміни у теоретичному обґрунтуванні та практиці навчання іноземних мов і виявити рушійні сили цього процесу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *систематизовано* праці вітчизняних та зарубіжних науковців щодо навчання іноземних мов у середніх та середніх спеціальних педагогічних закладах освіти УРСР і незалежної України;
- *визначено та проаналізовано* педагогічні умови навчання іноземних мов студентів педагогічних училищ України у другій половині ХХ століття;
- *розроблено та обґрунтовано* періодизацію іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України в досліджуваних хронологічних межах;
- *уточнено* сутність поняття «педагогічні умови» у контексті навчання іноземних мов як сукупності загальних та спеціально-предметних умов (організаційно-педагогічних, кваліфікаційно-методичних та умов комплексності спрямування іншомовної навчальної діяльності);
- *подальшого розвитку набуло* дослідження проблеми змісту іншомовної компетентності майбутніх педагогів та оцінювання рівня її сформованості.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його основні положення, результати та висновки знайшли відображення в окремих модулях програм з дисциплін «Педагогіка», «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Методика навчання англійської мови», «Методика навчання іноземної мови», «Практикум усного і писемного мовлення (іноземна мова)», «Шкільний курс англійської мови», «Практична граматики англійської мови», курсах з підготовки майбутніх вчителів початкової школи та вихователів дошкільних закладів у педагогічних училищах та гуманітарно-педагогічних коледжах України. Отримані результати дисертаційної роботи використовуються у процесі читання лекцій та проведенні семінарських занять у закладах вищої освіти для забезпечення ефективності навчання іноземних мов студентів.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені Івана Франка (довідка № 325 від 25.11.2016), Барського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. Михайла Грушевського (довідка № 414 від 01.11.2016), Лебединського педагогічного училища імені А. С. Макаренка (довідка № 255 від 21.03.2016), Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка № 256 від 20.03.2017), Білоцерківського гуманітарно-педагогічного коледжу (довідка № 515 від 18.10.2018), педагогічного коледжу Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (довідка № 01 – 27 від 29.10.2018), відокремленого підрозділу Лисичанського педагогічного коледжу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 01 – 13/235 від 21. 11. 2018).

Джерельну базу дослідження складають:

– *архівні документи* з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (фонд 166 «Міністерство народної освіти УРСР України» (1918 – 2003): «Міністерство освіти УРСР» (1946 – 1988), «Міністерство народної освіти УРСР України» (1988 – 1992), «Міністерство освіти України» (1992 – 1999));

– *законодавчі та директивні акти* Міністерства освіти СРСР та УРСР (1946 – 1992), Міністерства освіти України (1992 – 1999);

– *матеріали з їздів, конференцій, нарад* з питань іншомовної підготовки фахівців;

– *монографічні та дисертаційні дослідження*, автореферати дисертацій, збірники наукових праць, матеріали міжнародних, всесоюзних і всеукраїнських педагогічних конференцій;

– *періодична преса досліджуваних хронологічних рамок*: «Новые исследования в педагогических науках», «Педагогика», «Педагогіка і психологія», «Радянська освіта» (1950–1991), «Советская педагогика» (1950–1991), «Учительская газета» (1950–1958), «Народное образование» (1950–1990), «Шлях освіти», «Український історичний журнал», «Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах», «Збірник наказів та розпоряджень Міністерства

освіти УРСР» (1949–1959), «Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР» (1960–1989), «Інформаційний збірник Міністерства освіти УРСР» (1990–1991), «Інформаційний збірник Міністерства освіти України» (1992–2000) та інші.

Хронологічні межі дослідження охоплюють освітні реформи другої половини ХХ століття з 1950 року до кінця 1990-х років. **Нижня хронологічна межа** зумовлена Постановою Ради Міністрів СРСР «Про покращення викладання іноземних мов у навчальних закладах УРСР» (1950) та відновленням освітніх закладів УРСР відповідно до Закону «Про обов'язкову семирічну освіту». **Верхня межа** – кінець 1990-х років – період реформування освітньої системи України та змісту іншомовної підготовки, зумовлені прийняттям Державного освітнього стандарту з іноземної мови (1998).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості» (Харків, 2015), «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Київ, 2015), «Педагогіка і психологія: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування» (Миколаїв, 2016), «Проблеми та перспективи розвитку освіти» (Херсон, 2016), «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (Київ, 2018); *всукраїнських* – «Педагогічна освіта у вищих навчальних закладах I – II рівнів акредитації: реалії сьогодення та перспективи розвитку» (Прилуки, 2013), «Наука України. Перспективи та потенціал» (Одеса, 2014).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи відображено у 15 одноосібних публікаціях, із них 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному фаховому виданні (індексується у Scopus), 7 – матеріали і тези конференцій.

Структура дисертації та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок, основний текст викладено на 180 сторінках рукопису. Список використаних джерел охоплює 330 найменувань (з них 47 – архівні справи) на 28 сторінках. Робота містить 14 таблиць і 2 рисунки. Додатки розміщено на 35 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; виокремлено об'єкт і предмет наукового пошуку; сформульовано мету та основні завдання; окреслено хронологічні межі; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади навчання іноземних мов у педагогічних училищах України в другій половині ХХ століття» розкрито стан наукового розроблення наукової проблеми, визначено сутність поняття «педагогічні умови» в контексті навчання іноземних мов, окреслено особливості розвитку середньої спеціальної освіти УРСР та України, розроблено та обґрунтовано періодизацію іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України у другій половині ХХ століття.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що вчені звертаються до різних аспектів навчання студентів педагогічних училищ другої половини ХХ століття. Зокрема, формування у студентів уміння вчитись досліджував С. О. Борисюк, самооцінку студентів як фактор професійного самовизначення – К. О. Євстаф'єва, формування творчого ставлення до професійної діяльності – Л. А. Макрідіна, підготовку студентів до навчання дошкільників англійської мови – Т. М. Шкваріна, формування професійних інтересів студентів в процесі вивчення іноземних мов – А. В. Штифурак.

Визначено три групи наукових досліджень з питань навчання іноземних мов у вітчизняних закладах освіти досліджуваних хронологічних меж, а саме:

1) дослідження навчання іноземних мов на засадах радянської методології та проблемного методу іншомовної підготовки підростаючого покоління (1950-ті – 1985 роки);

2) праці, спрямовані на вивчення переорієнтації змісту іншомовної підготовки учнів (студентів) на комунікативність, збагачення змісту освіти національними компонентами (1985 – 1991 роки);

3) дослідження навчання іноземних мов у закладах освіти України у період становлення незалежності та розробки компетентнісного аспекту іншомовної освіти (1991 – 2000 роки).

На основі вивчення наукових досліджень О. Л. Назарової, І. Ю. Аксаріної, А. В. Багдуєвої, Р. К. Серьожнікової, Н. Д. Пархоменко, Л. С. Яковицької, О. Л. Дурманенко, В. М. Манько, Н. Т. Тверезовської та Л. Л. Філіпової окреслено сутність поняття «педагогічні умови», як от: обставини, фактори, чинники педагогічного процесу, що створюються для забезпечення ефективного формування ЗУН відповідно до програмових вимог певного типу закладу освіти.

Визначено складники поняття «педагогічні умови навчання» у контексті навчання іноземних мов, а саме: загальні педагогічні умови та спеціально-предметні педагогічні умови: організаційно-педагогічні, кваліфікаційно-методичні та умови комплексності спрямування іншомовної навчальної діяльності.

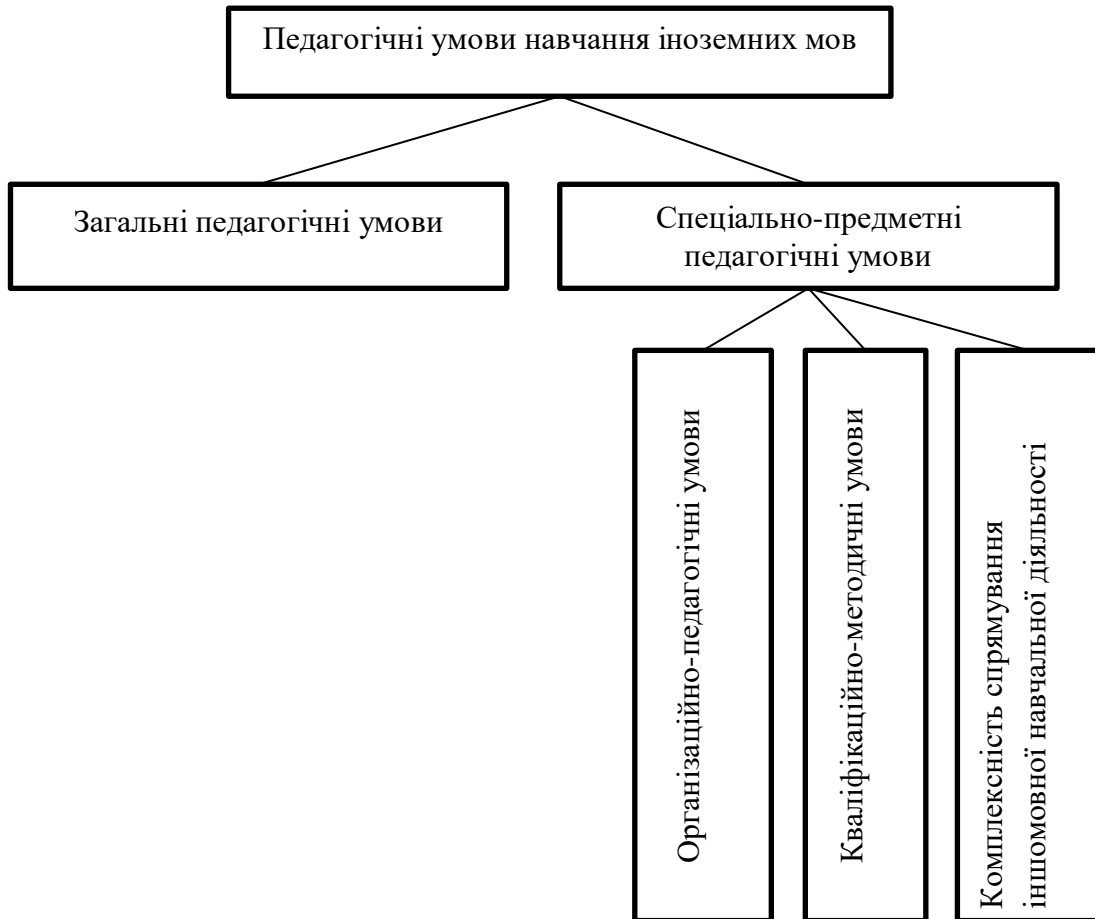

Рисунок 1. Складники поняття «педагогічні умови навчання іноземних мов»

Теоретичне обґрунтування педагогічних умов навчання іноземних мов у розділі подано як комплекс організаційних та педагогічних чинників, що забезпечують формування іншомовної компетентності.

Досліджено, що станом на 1950 рік в Україні працювало 80 педагогічних училищ, а на початку 1999 – 2000 року діяло 50 педагогічних училищ, деякі з них були реформовані на педагогічні технікуми або гуманітарно-педагогічні коледжі або стали складовою частиною закладів вищої педагогічної освіти України.

Виокремлено характерні риси розвитку закладів середньої спеціальної педагогічної освіти в УРСР та в Україні у другій половині ХХ століття, а саме: педагогічні училища створювались на основі педагогічних технікумів, педагогічних класів та педагогічних шкіл; зміни у структурі закладів освіти залежали від потреб у педагогічних кадрах; кількість педагогічних училищ змінювалась відповідно до кількості інших закладів освіти; поява нових напрямів педагогічної підготовки студентів була викликана розвитком освітнього рівня населення; кількісний та якісний склад студентів педагогічних училищ був неоднорідним через регіональні особливості.

Узагальнюючи результати історико-педагогічного пошуку, вивчення та аналізу низки публікацій українських та зарубіжних науковців, досліджень у педагогіці та методиці навчання іноземних мов виділено 5 періодів

іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття:

1) *1950 – 1958 роки – навчання іноземних мов у період післявоєнної відбудови закладів освіти.* Характерними особливостями цього етапу були: відновлення роботи закладів освіти після Другої світової війни, розширення мережі закладів вищої освіти з підготовки вчителів іноземної мови та розробка нових навчальних планів та програм, збільшення випуску підручників та методичних посібників, відкриття середніх шкіл з навчанням кількох предметів іноземною мовою. У цей період іншомовна підготовка характеризувалась надмірною політизованістю та надлишком завдань з граматики. Основною ціллю навчання був розвиток умінь іншомовного читання та перекладу текстів. Зважаючи на те, що політехнізація змісту освіти була головним принципом освітнього процесу, реалізація загальних та спеціально-предметних умов навчання іноземних мов відбувалась частково. Оскільки цільовий компонент іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ передбачав опанування читанням як рецептивним видом мовленнєвої діяльності, то умова комплексності іншомовної навчальної діяльності не могла бути реалізованою.

2) *1958 – 1971 роки – перехід до практичної спрямованості та комплексного підходу до навчання іноземних мов.* Досліджено, що навчальна, політико-виховна, культурно-масова і громадська робота у педагогічних училищах УРСР здійснювалась відповідно до рішень ХХІ з'їзду КПРС «Закону про народну освіту», постанови ЦК КПРС «Про завдання партійної пропаганди в сучасних умовах» та Постанови ЦК КП України «Про стан і подальші заходи розвитку педагогічної науки в УРСР». Дослідження науковців та педагогів кінця 1960-х років доводили недостатню ефективність свідомо-практичного методу навчання іноземних мов, сприяли обґрунтуванню нових методичних підходів – комунікативного та особистісно-діяльнісного. Саме тому виникали нові методи навчання іноземних мов, які сприяли розвитку комунікативного та комплексного підходу до відбору іншомовного мовленнєвого матеріалу. Однак, недостатнє забезпечення закладів освіти вчителями іноземних мов та невідповідність методики новій меті (навчання іншомовної комунікації) створювали додаткові труднощі для учасників навчально-виховного процесу та унеможлилювали реалізацію організаційно-педагогічних та кваліфікаційно-методичних умов навчання іноземних мов.

3) *1971– 1984 роки – посилення комунікативного методу в умовах реформування освітньої системи.* Основним здобутком цього періоду було надання важливості іншомовному письму, як виду мовленнєвої діяльності, зміна підходів методистів щодо структурування навчального матеріалу відповідно до комунікативного підходу. Іноземну мову почали розглядати як засіб всебічного розвитку підростаючого покоління. Зміст виховного аспекту навчання іноземних мов став відображенням ідеології державної політики, який лише в кінці 1980-х років було доповнено іншими компонентами (формування особистості студента, підвищення інтересу до країни, мова якої

вивчалась, виховання патріотизму та інтернаціоналізму засобами іноземної мови). Оскільки у педагогічній науці домінувала авторитарність, методологія була скерована «єдино-правильною», а відповідно і «єдино можливою» позицією партійного керівництва Радянського Союзу і УРСР. Однак, навіть за таких умов науковцями, методистами та лінгвістами проводились дослідження нових підходів щодо цілісності та принципів педагогічного процесу, які стали передумовою розробки комплексного підходу. З огляду на це, загальні педагогічні умови, а саме: науковості змісту навчання і виховання, комплексного підходу, усвідомленості та дієвості результатів педагогічного процесу, знайшли своє відображення.

4) *1984 – 1991 роки – розширення змісту практичної спрямованості іншомовної освіти.* У 1980-х роках з розширенням міжнародних зв'язків країни змінилися вимоги до практичного володіння іноземною мовою у закладах освіти. Реформування загальноосвітньої і професійної школи (1984) сприяло появі нових методик та ідей, які стали основою для подальших змін та модернізації іншомовної освіти у закладах освіти України.

В умовах зміни пріоритетів у сфері освітньої політики України, в практику навчання іноземних мов у закладах освіти запроваджувався комунікативний підхід. Відповідно, цільовий компонент було змінено на формування комунікативної компетентності (лінгвістичного та соціокультурного компоненту), причому наголошувалось на важливості неперервності цього процесу після закінчення школи у закладах освіти інших типів. Умови комплексності іншомовної навчальної діяльності у педагогічних училищах цього періоду були реалізовані більшою мірою, однак простежувалась недостатня увага методистів та мовознавців до письма як продуктивного виду іншомовної мовленнєвої діяльності. Розширення практичної спрямованості навчання іноземних мов сприяло появі нових методик, ідей, розробок і стало передумовою подальшого реформування іншомовної освіти у закладах освіти.

5) *1991 – 1998 роки – зміна цільового компоненту навчання іноземних мов на засадах компетентнісного підходу* – період реформування освіти в умовах незалежності України, створення нових підручників, програм, методичних матеріалів з іноземної мови. Педагогічні училища було прирівняно до закладів вищої освіти I-II рівня акредитації, тому значну кількість було реформовано у гуманітарно-педагогічні коледжі. Відповідно, ускладнилися програми та навчальні плани з іноземних мов, підвищилися вимоги щодо формування іншомовної комунікативної компетентності студентів. Особливостями цього періоду було: відображення комплексності іншомовної навчальної діяльності в навчальних програмах та підручниках з іноземних мов; визначення базового рівня володіння іншомовним мовленням; впровадження у навчальний процес зарубіжних підручників з іноземних мов.

Доведено, що друга половина ХХ століття була багата історичними подіями (Друга світова війна, повоєнна та післявоєнна відбудова країни, роки Хрущовської «відлиги», роки радянської системи, Україна в роки перебудови,

період незалежності), які впливали на пошук та створення нових методик навчання іноземних мов, узагальнення та систематизацію вже наявних досягнень науковців, педагогів, методистів-філологів.

У другому розділі «**Організаційно-педагогічні умови іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України (друга половина ХХ століття)**» визначено історико-педагогічні умови розвитку іншомовної освіти у вітчизняних закладах освіти, розкрито організаційно-педагогічні умови іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ; досліджено завдання і зміст навчання іноземних мов досліджуваних хронологічних меж; охарактеризовано професійно-педагогічне забезпечення з іноземних мов у педагогічних училищах УРСР і України.

У ході наукового пошуку охарактеризовано організаційно-педагогічні умови іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ у другій половині ХХ століття: визначено зміст і завдання, особливості мети, методів, засобів та форм навчання іноземних мов. Встановлено, що саме в другій половині ХХ століття відбувались зміни теоретичних основ навчання іноземних мов: від інтерпретації праць з мовознавства у 50-х роках до розробки теорії формування умінь і навичок у психолінгвістиці у 60-ті роки і до діяльнісного та гуманістичного спрямування змісту іншомовної освіти, починаючи з 80-х років ХХ століття. Ці зміни зумовили реформування змісту навчання іноземних мов та вдосконалення мети: від формування умінь читання та перекладу текстів до оволодіння навичками вільного спілкування іноземною мовою.

Встановлено, що у навчанні іноземних мов у педагогічних училищах України у досліджуваних хронологічних межах відбулись такі позитивні зміни: переорієнтація змісту освіти з формування ЗУН на розвиток особистості студента; поєднання виховного, розвивального та навчального аспекту іншомовної освіти; запровадження комунікативного методу навчання іноземної мови; використання країнознавчих компонентів у навчальних планах, програмах та навчально-методичній літературі з іноземних мов; розроблення нормативних документів та українських підручників з іноземних мов.

Визначено особливості професійно-педагогічної підготовки вчителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України в другій половині ХХ століття: впровадження державних стандартів з іноземних мов; покращення матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення; розробка та впровадження нових навчальних курсів іноземних мов з носіями мови; вдосконалення методичних рекомендацій щодо навчання усній комунікативній мовленнєвій діяльності; формування у студентів соціокультурної компетентності (країнознавчого та лінгвокраїнознавчого компоненту); підвищення професійної майстерності майбутнього вчителя іноземних мов, розвиток його творчої активності.

Таким чином, зміст і завдання іншомовної освіти у педагогічних училищах України у другій половині ХХ століття залежали від реформ у освіті та державної політики з питань іншомовної освіти.

У третьому розділі «Особливості дидактико-методичного забезпечення навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття)» розкрито теоретичні засади дидактичного забезпечення процесу навчання іноземних мов, охарактеризовано особливості навчальних методик (для всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності) та навчально-методичне забезпечення у педагогічних училищах України в досліджуваних хронологічних межах; виділено основні здобутки педагогів у галузі навчання іноземних мов другої половини ХХ століття, які варто використовувати у сучасних закладах освіти.

Визначено, що ефективність навчання іноземних мов неможлива без дотримання таких педагогічних умов: впровадження у навчально-виховний процес освітніх технологій (особистісно зорієнтованих, інтерактивних, технологій співпраці і т.д.); вдосконалення змісту та завдань іншомовної освіти; забезпечення закладів освіти кваліфікованими вчителями (викладачами) з іноземних мов та підвищення їх педагогічної майстерності; створення належного нормативно-методичного забезпечення (навчальних планів, програм, підручників, науково-методичної літератури, навчально-методичних комплексів, додаткових посібників, оригінальної іншомовної літератури і т.д.). Крім того, вчитель (викладач) іноземної мови повинен реалізовувати такі функції: комунікативно-навчальну, виховну, освітню, розвиваючу, гностичну, конструктивно-плануючу та організаторську.

Встановлено, що на початку 1950-х років на заняттях з іноземних мов у педагогічних училищах України застосовувався свідомо-порівняльний метод навчання. Основними засобами навчання були підручники, тематичні картинки, граматичні таблиці, програвач та навчальне кіно. Навчальні плани та програми середніх спеціальних педагогічних закладів освіти змінювались відповідно до постанов та наказів вищих органів народної освіти. Характерною рисою першої половини 1950-х років була ідеологічна та політична спрямованість змісту іншомовної підготовки. Через гостру нестачу вчителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти було запроваджено підготовку вчителів широкого профілю.

У другій половині 1960-х років почалася робота науковців та методистів іноземних мов над створенням нових підручників для закладів середньої освіти, основними відмінностями яких порівняно з попередніми роками була можливість використовувати на заняттях крім підручника навчально-методичні комплекси (підручник, книга для вчителя, грампластинки та наочні посібники). Особливістю підручників з іноземних мов цього періоду була відсутність методичної закономірності їх побудови порівняно з попередніми роками. Крім того, більшість підручників проходили кваліфіковану перевірку перед впровадженням у навчально-виховний процес закладів освіти.

У роботі звернено увагу на те, що 70-ті роки характеризувались виникненням та розвитком свідомо-порівняльної методики (Ю. І. Пассов, С. Ф. Шатилов), основними ознаками якої були практична і комунікативна спрямованість навчання, застосування диференційованого та комплексного підходів до організації іншомовної мовленнєвої діяльності.

У ході дослідження визначено, що модернізація методики навчання іноземних мов у 80-х роках відбувалась за такими напрямками: впровадження особистісно зорієнтованих та комунікативних методик, інтенсифікація навчання, практичне оволодіння іноземною мовою як мета навчання. Детальний аналіз цілей навчання цього періоду подано у публікаціях методистів В. А. Бухбіндера, Н. І. Гез, М. В. Ляховицького, О. О. Миролюбова, С. Ю. Ніколаєвої.

Друга половина 1990-х років стала періодом активного впровадження комунікативного методу навчання, що співпав із початком інтегрування української держави у європейські освітні та культурні процеси.

Встановлено, що: навчання усного іншомовного мовлення було пріоритетним видом мовленнєвої діяльності; розподіл усного мовлення на діалогічне, монологічне та аудіювання ускладнив навчальні програми з іноземних мов і став передумовою реалізації педагогічних умов комплексності спрямування іншомовної навчальної діяльності; навчання читання іншомовних текстів та вправи на розуміння текстів займали майже весь час занять, однак кількість студентів з низьким рівнем іншомовної підготовки була значною; тексти для читання були різноплановими (починаючи з 1970-х років) з врахуванням країнознавчих відомостей про країну, мова якої вивчалась; іншомовне письмо виступало лише засобом навчання інших видів мовленнєвої діяльності, який дозволяв краще засвоювати програмовий матеріал.

Опанування іноземною мовою вважаємо необхідним компонентом загальнокультурного розвитку, рівня освіченості та залучення молоді до світової культури і загальнолюдських цінностей. Визначено основні труднощі в опануванні іноземною мовою, які часто розглядаються крізь призму проблем мовленнєвого розвитку особистості та формування її іншомовної компетентності, а саме: бажання швидко та досконало оволодіти мовою; відсутність кваліфікованого вчителя (викладача); перенасичення граматичним матеріалом; невміння думати іноземною мовою (лише рідною з подальшим перекладом та пошуком еквівалентів); відчуття дискомфорту та збентеженості; тиск вчителя або інших студентів; постійні виправлення та зауваження вчителя (викладача); відсутність мотивації та інші.

Окреслено провідні ідеї методики навчання іноземних мов другої половини ХХ століття, які варто використовувати у сучасних закладах освіти для забезпечення ефективності іншомовної підготовки молоді: знання граматики як основа формування інших мовленнєвих навичок; спрямованість навчання на студента, його творчість та самостійність; забезпечення комунікативного підходу; розробка та вдосконалення навчально-методичної

літератури; систематичне підвищення кваліфікації викладача іноземної мови, використання сучасних методик та інші.

Визначено, що реформування та вдосконалення іншомовної освіти було й залишається важливою складовою частиною освітньої політики нашої країни. Актуальним залишається звернення науковців, мовознавців, учителів до здобутків педагогіки та методики навчання іноземних мов минулого століття для розробки нових методів іншомовної підготовки у сучасних закладах освіти України.

ВИСНОВКИ

Дослідження педагогічних умов навчання іноземних мов у педагогічних училищах України другої половини ХХ століття дало змогу дійти наступних **висновків:**

1. Аналіз науково-педагогічної літератури та архівних матеріалів дає підстави стверджувати, що наукові дослідження з навчання іноземних мов у другій половині ХХ століття відповідно до зміни цільового компонента доцільно об'єднати у 3 групи: 1) розвиток змісту іншомовної освіти на засадах політизованої методології та проблемного методу навчання іноземних мов (1950-ті – 1985 роки); 2) переорієнтація змісту іншомовної підготовки на комунікативність, збагачення змісту освіти національними компонентами (1985 – 1991 роки); 3) навчання іноземних мов у період становлення незалежної України та розробка компетентнісного аспекту іншомовної освіти (1991 – 2000 роки).

2. Узагальнено підходи до визначення поняття і змісту терміну «педагогічні умови» у контексті навчання іноземних мов як поєднання загальних та спеціально-предметних педагогічних умов. Загальні педагогічні умови забезпечують ефективність навчально-виховного процесу та визначаються принципами педагогіки (умова цілеспрямованості педагогічного процесу, науковості змісту навчання і виховання; систематичності та послідовності; творчості учнів у педагогічному процесі; вибору оптимальних методів, форм, засобів навчання і виховання; комплексного підходу до навчання й виховання; міцності, усвідомленості і дієвості результатів навчання; поваги до особистості учня (студента) у поєднанні з вимогливістю). Спеціально-предметні умови необхідні для набуття знань, умінь та навичок з окремих навчальних предметів (дисциплін), враховуючи їх специфіку (умова комплексного та взаємопов'язаного навчання видів іншомовної мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма); врахування знань з рідної мови; домінуюча роль вправ комунікативного характеру; особистісно орієнтована спрямованість іншомовного навчання; забезпечення навчального процесу автентичними матеріалами (підручниками, відео та аудіотехнікою, аудіофайлами, лінгафонними кабінетами і т.д.); мотиваційне забезпечення іншомовної мовленнєвої діяльності; індивідуалізація іншомовної підготовки молоді та інші.

Педагогічні умови навчання іноземних мов визначено як комплекс організаційних і педагогічних факторів (чинників) для забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності (мовної, мовленнєвої, соціокультурної, країнознавчої, лінгвокраїнознавчої).

3. У дослідженні виокремлено та охарактеризовано 5 періодів іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття за критерієм введення у педагогічний обіг нормативних документів, якими упорядковувався навчально-виховний процес: 1) 1950-1958 роки – навчання іноземних мов в умовах післявоєнної відбудови та політехнізації змісту освіти; 2) 1958-1971 роки – перехід до практичної спрямованості та комплексного підходу до іншомовної підготовки підростаючого покоління; 3) 1971-1984 роки – посилення комунікативного методу в умовах реформування освітньої системи; 4) 1984-1991-ті роки – розширення змісту практичної спрямованості іншомовної освіти; 5) 1991-1998 рік – зміна цільового компоненту навчання іноземних мов на засадах компетентнісного підходу.

4. Розкрито особливості методик навчання іноземних мов у педагогічних училищах України: цільовим компонентом було оволодіння усним іншомовним мовленням, розподіл якого на діалогічне, монологічне та аудіювання ускладнив програми з іноземних мов і став основою для розробки диференційованих вправ для кожного виду іншомовної мовленнєвої діяльності; зміни цілей іншомовної підготовки молоді відбувались з врахуванням змін у освітній політиці держави; навчання читання та перекладу іншомовних текстів як основні види вправ; письмо на заняттях з іноземних мов виступало лише засобом навчання інших видів іншомовної мовленнєвої діяльності.

Визначено напрями професійно-педагогічної підготовки вчителів іноземних мов у закладах вищої освіти України у другій половині ХХ століття: розроблення та впровадження державних стандартів з іноземних мов; покращення матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення; впровадження у навчальний процес нових курсів іноземних мов з носіями мови; вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів у загальноосвітніх та вищих закладах педагогічної освіти I-II рівня акредитації (коледжах, училищах, технікумах); формування у студентів соціокультурної компетентності (країнознавчого та лінгвокраїнознавчого компоненту навчання іноземних мов); підвищення професійної майстерності майбутнього вчителя іноземних мов; вдосконалення освітніх програм з підготовки вчителів іноземних мов.

5. Виокремлено позитивні зміни в організації іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ досліджуваних хронологічних меж: впровадження нових методів навчання – особистісно-діяльнісного та комунікативного; розробка та вдосконалення навчальних планів і програм, пошук ефективних методів і засобів навчання іноземних мов; збільшено випуск науково-методичної літератури для вчителя; спрямованість державної

політики на покращення навчання іноземних мов у закладах освіти та на подолання недоліків. Недоліками в навчанні іноземних мов у досліджуваних хронологічних межах визначено: надмірну ідеологізацію та політизацію навчально-методичного забезпечення; перевагу читання та перекладу іншомовних текстів на заняттях, заперечення важливості аудіювання та письма як видів іншомовної мовленнєвої діяльності; заучування лексичних та граматичних одиниць без практичного застосування у мовленні; уніфікацію підручників з іноземних мов (до 1991 року).

Досягнення сучасної методики навчання іноземних мов базуються на накопиченому багатьма поколіннями досвіді вчителів іноземних мов та наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. У ході дослідження визначено певні здобутки педагогів у галузі навчання іноземних мов другої половини ХХ століття, які варто використовувати у сучасних закладах передвищої освіти для забезпечення ефективної іншомовної підготовки молоді, а саме: знання граматики як основи формування інших мовленнєвих навичок; спрямованість навчання на студента, його творчість та самостійність; комунікативний підхід; розробка та вдосконалення навчально-методичної літератури; систематичне підвищення кваліфікації викладача іноземної мови, використання сучасних методик. Педагогічна умова комплексності іншомовної навчальної діяльності закріплена у навчальних програмах та підручниках з іноземних мов для закладів освіти України (з 1996 року).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів навчання іноземних мов у педагогічних училищах України у другій половині ХХ століття. Залишаються актуальними та потребують подальшого розгляду питання вдосконалення професійної майстерності викладачів іноземних мов, впровадження компетентнісного підходу у зміст іншомовної освіти, удосконалення змісту навчання іноземної мови як загальноосвітнього предмета у закладах вищої освіти України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Терлецька Л. М. Навчання іноземних мов у педагогічних коледжах України в умовах гуманізації освітнього процесу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ, 2014. Вип. 122. С. 273-276.

2. Terletska L. Teaching foreign languages at pedagogical schools of Ukraine (the second half of XX century). *Science and Education Studies*. Stanford University Press, 2015. № 2(16) July-December. Volume III. P. 343-349.

3. Терлецька Л. М. Навчання усного іншомовного мовлення учнів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття. *Збірник наукових*

праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. Херсон, 2016. Вип. LXIX. Том 1. С. 78-84.

4. Терлецька Л. М. Іноземна мова як навчальний предмет у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття). *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки. Глухів, 2016. Вип. 32. С. 120-128.*

5. Терлецька Л. М. Навчання читанню та письму іноземною мовою учнів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць Донбаського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. Слов'янськ, 2016. Вип. LXXV. С. 156-167.*

6. Терлецька Л. М. Етапи іншомовної підготовки слухачів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса, 2018. Вип.7. Том 1. С. 36-41.*

7. Терлецька Л. М. Педагогічні аспекти навчання іноземних мов слухачів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип.60. Том 1. С. 52 — 57.*

8. Terletska L. Features of teaching foreign languages in pedagogical schools of Ukraine in the second half of the XX-th century. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. Київ, 2019. Том 9, №1 (2019). С. 54-58*

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Терлецька Л. М. Педагогічні умови навчання іноземних мов у ВНЗ I-II рівнів акредитації у контексті Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. *Педагогічна освіта у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації: реалії сьогодення та перспективи розвитку: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. Прилуки-Ніжин: НДУ ім. Гоголя, 2013. С. 101-103*

10. Терлецька Л. М. Опанування іноземною мовою: феномен мовленнєвості. *Наука України. Перспективи та потенціал: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса: Нова освіта, 2014. С. 113-116.*

11. Терлецька Л. М. Іншомовна освіта в педагогічних училищах та коледжах України: зміст та принципи. *Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. С. 41-46.*

12. Терлецька Л. М. Організаційно-педагогічні засади навчання іноземних мов у педагогічних училищах України. *Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє: Матеріали міжнародної*

науково-практичної конференції. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2015. С. 10-13.

13. Терлецька Л. М. Етапи іншомовної підготовки учнів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття. *Педагогіка і психологія: сучасні методика та інновації, досвід практичного застосування: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 18-19 березня 2016 року)*. Миколаїв: ГО «ІОМП», 2016. С. 32-36.

14. Терлецька Л. М. Цілі та зміст навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття). *Проблеми та перспективи розвитку освіти. Матеріали ІІ науково-практичної конференції (м. Київ, 25-26 березня 2016 року)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 27-30.

15. Терлецька Л. М. Іншомовна підготовка слухачів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття: історичні та освітні передумови. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада – 1 грудня 2018 року)*. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018, Ч.1. С. 9-13.

АНОТАЦІЇ

Терлецька Л. М. Педагогічні умови навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки». Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2019.

У роботі розкрито педагогічні умови навчання іноземних мов у педагогічних училищах України в другій половині ХХ століття; досліджено особливості розвитку закладів середньої спеціальної педагогічної освіти; проаналізовано професійно-педагогічне забезпечення навчання іноземних мов; визначено основні методики іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ.

Виокремлено та обґрунтовано 5 періодів іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ України в другій половині ХХ століття, кожний з яких характеризувався позитивними змінами щодо змісту і методів іншомовної підготовки у середніх та середніх спеціальних педагогічних закладах освіти України (до 1991 року УРСР).

На основі вивчення навчально-методичної та історичної літератури другої половини ХХ століття щодо навчання іноземних мов у педагогічних училищах України визначено особливості навчальних методик іншомовної підготовки для кожного виду іншомовної мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: педагогічні училища України, педагогічні умови, навчання іноземних мов, іншомовна діяльність, розвиток, підготовка, іноземні мови, період, реформа.

Терлецкая Л. М. Педагогические условия обучения иностранного языка в педагогических училищах Украины (вторая половина XX столетия). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка. Министерство образования и науки Украины. Киев, 2019.

В работе раскрыты педагогические условия обучения иностранным языкам в педагогических училищах Украины во второй половине XX века; исследованы особенности развития учреждений среднего специального педагогического образования; проанализировано профессионально-педагогическое обеспечение обучения иностранным языкам; определены основные методики иноязычного подготовки студентов педагогических училищ.

Выделены 5 периодов иноязычной подготовки студентов педагогических училищ Украины во второй половине XX века, каждый из которых характеризовался положительными изменениями содержания и методов иноязычной подготовки в средних и средних специальных педагогических учебных заведениях Украины (до 1991 года УССР).

На основе изучения учебно-методической и исторической литературы второй половины XX века по обучению иностранным языкам в педагогических училищах Украины определены особенности учебных методик иноязычной подготовки для каждого вида иноязычной речевой деятельности.

Ключевые слова: педагогические училища Украины, педагогические условия, обучение иностранных языков, иноязычная деятельность, развитие, подготовка, иностранные языки, этап, реформа.

L. M. Terletska. Pedagogical conditions of teaching foreign languages of students of pedagogical schools of Ukraine in the second part of the XX-th century. Manuscript.

Dissertation for a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), specialty 13.00.01 – General pedagogy and history of pedagogy. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2019.

The theoretical analysis of literature on investigated issue allowed us to define such components of concept «pedagogical conditions of teaching» as general pedagogical conditions and special-educational ones. To our mind general pedagogical conditions are: purposefulness of pedagogical process, scientific character of maintenance of education, systematic character and sequence of educational process, consciousness, an activity of pupils (students) during pedagogical process, the choice of optimal methods, forms, facilities, complexity of education, taking into account individual features of students, durability and effectiveness of the results of education, respect to personality of student in

combination with demand. Such special-educational pedagogical terms as teaching of foreign speech activities (listening comprehensive, speaking, reading, writing), taking into account of native language, the maintenance of communicative exercises, personality-oriented teaching, authentic educational materials (textbooks, videomaterial and audiodiofiles, language laboratories etc.), motivational providing of foreign activity, individualization of process of teaching foreign languages are also very important.

The generalization of the views of scientists, foreign language teachers and linguists gave us an opportunity and theoretical basis for distinguishing of 5 periods of teaching foreign languages for students of pedagogical schools of Ukraine in the second half of the XX-th century: 1) 1950-1958, 2) 1958-1971, 3) 1971-1984, 4) 1984-1991, 5) 1991-1998. Each stage was characterized by positive changes in the content and methods of teaching foreign languages in secondary pedagogical educational establishments of Ukraine (USSR till 1991).

On the basis of analysis of archival data it can be asserted that students of pedagogical schools of Ukraine in the second half of the twentieth century had a low level of foreign language because of such reasons: the lack of curricula for teaching foreign languages for pedagogical schools, the reform of the system of educational institutions, the absence of qualified teachers, lack of textbooks and teaching materials on the foreign language training of the younger generation.

Studying of teaching-methodical and historical literature of the second half of the twentieth century concerning the aspects of teaching foreign languages in secondary educational institutions, we determined the peculiarities of professional training for future teachers of foreign languages for pedagogical schools of Ukraine during studied period. The main goal of teaching foreign languages in pedagogical schools was mastering of speaking, but students did not understand foreign language and did not know how to converse in it. The distribution of speaking into dialogical, monologue and listening comprehension complicated the programs of pedagogical schools and became the basis for the development of differentiated exercises for each type of foreign language activities. Teaching of reading foreign texts and exercises on understanding texts occupied almost all the time in classes, however, the number of pedagogical schools' students who did not know how to read and did not know even the alphabet of foreign language was significant. A positive feature of the texts for reading was their diversification (since the 1970s of the twentieth century), taking into account country-specific information about the country the language of which was being studied. Writing was used in pedagogical schools of Ukraine only as a means of better teaching of other types of foreign language activities.

The characteristic features of the formation and development of secondary special pedagogical education in Ukraine in the second half of the twentieth century were singled out. Pedagogical schools were created on the basis of pedagogical technical schools, pedagogical classes or special schools, their number varied according to the number of other educational institutions and establishments of Ukraine (USSR till 1991). The structure of the system of secondary special

pedagogical education depended on the quality of conducting vocational guidance work with secondary schools' students, economical, political and educational policy of the country as for needs of qualified teachers for different types of educational establishments of Ukraine.

Key words: pedagogical schools of Ukraine, pedagogical conditions, teaching foreign languages, foreign language activities, development, preparation, foreign languages, stage, reform.